

Seyyid Ebül Vefa

– Mustafa ESER · 20 Ağustos 2025

TÂCÜ'L-ÂRİFİN EBÜ'L-VEFÂ

Yukarıda belirttiğimiz üzere geçmiş yıllarda Türklerin Müslüman olmalarından bahsedilince hepimizin aklına ilk gelen isim Hacı Ahmed Yesevi (ks) idi. Son yapılan araştırmalara göre Anadolu'nun İslam yurdu olmasında ikinci bir isim daha zikredilmeye başlandı. Hatta bu ismin Anadolu'nun İslamlaşmasında daha fazla etkin olduğu iddia edilir oldu. Biz böyle bir tartışmaya girecek değiliz. Bizim için önemli olan Anadolu coğrafyasının Türk-İslam yurdu olmasıdır. Bu gaye için sayısız insan seferber olmuş ve başarılı olmuştur. Türkler Anadolu'ya Müslüman olarak gelmişler ve fetihlerle İslam dinini dünyanın pek çok coğrafyasına ulaştırmışlardır. Anadolu'nun İslamlaşma serüveninde etkin isim Tac'ül Arifin Seyyid Ebü'l Vefa(ks) hazretleridir.

Künyesi Ebü'l Vefa, lakabı Tac'ül Arifin, ismi Muhammed olan ve Tâcü'l-Ârifin Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî (ks) 1026-1107 yılları arasında bugünkü Irak topraklarında yaşamış büyük bir sufidir.

Taşavvufî düşüncenin gayesi, Allah'a lâıykıyla kul olmayı başarabilmek ve İslam dinine uygun bir hayat yaşayabilmektir. İslam dininin yaşanmasında nazarî bilgi tek başına yeterli değildir, nazarî bilgi fiiliyata dönüştürülmelidir. Bunu başaran kimseye insân-ı kâmil denir.

XII asrın ilim kültür merkezi Bağdat'ta ilim öğrenen Ebü'l-Vefâ vefat etmeden önce vasiyette bulunmuştur. Menâkıbnâmede vasiyeti şöyle yer almaktadır: Her şey yoktan var olmuştur ve her şeyin bir var edicisi vardır. Yoktan var olan nesne, tekrar var olacaktır. Her kim cennete girmek isterse, ona giden yola girsin ve her kim cehenneme girmek isterse, ona giden yola girsin. Ben size ceddîm Hz. Muhammed (sav)'in şeriatını gösterdim, herkes bu yola girsin. Bu yolun dışındakiler bid'attır. Helâk olmamak için bid'attan uzak durunuz. Her şeyin nuru olan takvâdan ayrılmayınız. Cenâb-ı Hak istemedikçe benim sözüm ne sizi doğru yola ulaştırabilir ve ne de sizi saptırabilir. Ben sizin yanınızda olmasam da Allah her zaman hâzırdır. Ben hâlinizi bilmesem de Allah bilir. Gönlünüzü Allah'ın muhabbetinden ayırmayın. Allah'ı unutup kendi nefesine zulmedenler delâlette kalırlar. Bu yüzden Allah'ı unutan tâifeden olmayın. Dâimâ Hak'la olup saâdeti bulun.

Menâkıbnâmeye göre, Ebü'l-Vefâ ehl-i sünnetin dört amelî mezhebinde de hüküm verecek seviyede bir alimdir. Yani fikhî bir meselede bu dört mezhebin hangisinin delili güçlü işe onunla amel etmiştir. Ebü'l Vefa Kur'an ve Sünnet'i esas alan Bağdat mektebine mensuptur.

Sûfîler bu devirde genellikle ehl-i sünnet çizgisinde eserler yazmışlar ve ehl-i sünnet görüşünün hâkim olduğu taşavvufî düşüncüyü yaymışlardır. Süleyman Uludağ, Ebü'l-Vefâ'ya nisbet edilen Vefâîlik'in teknik anlamda bir tarikat olmayıp, Cüneydiyye ve Tayfûriyye gibi belli bir müridin etrafında toplanan sûfîlerin oluşturdukları bir hareket olduğunu söylemektedir. Bu yüzden de bir usûlü ve evrâdı bulunmamaktadır. Uludağ'a göre Vefâîyye, Sehliyye, tarikatının bir kolu olan Hevârîyye'nin bir şûbesidir. Ebü'l-Vefâ ve müridlerini şer'î hükümlere bağlı sünnî sûfîler olarak değerlendirirse de, ona mensup olduklarını iddia eden bazı aşırı zümrelerin de bulunmasının muhtemel gözükmektedir.

Ebü'l-Vefâ, özellikle Irak bölgesindeki tasavvufî çevre ile birebir ilişki kurmuş ve onları etkilemiştir. Abdülkadir Geylânî "Cenab-ı Hakk'ın kapısında hiçbir kürdî yoktur ki, Ebü'l-Vefâ gibi olsun." demiştir. Menakıbnâme'ye göre Ebü'l-Vefâ'nın silsilesi zâhirî yönden Hz. Ali'ye, bâtinî yönden Hz. Ebû Bekir'e dayanır. Ebü'l Vefâ'nın şeyhi Şeyh Şenbekî'nin bazı tasavvufî sözleri şunlardır: "Tâatın aslı takvâdır, verâ' halidir. Takvânın aslı da nefis muhâsebesidir." "Bir kimşe zât-ı ilâhîden başka bir şeyle zengin olmaya çalışırça câhil kalmış şayılır." "Kalbin salâhı, ihlâs üzere ilimle iştigaldir."

Ebü'l-Vefâ alçak gönüllü bir kimse idi. Büyük küçük, herkese güzel sözle hitâb ederdi. Kendisi ne yerse, arkadaşlarına da ondan verirdi. Bir ziyafete gittiğinde veya zâviyesinde yemek yerken, müridlerinin kendisine hürmetlerinden dolayı tabağına fazla yemek koymalarına izin vermezdi.

Ebü'l-Vefâ, sâlih, fâsık demeden herkesle sohbet ederdi. Onun gayesi, herkesi Hz. Peygamber (sav)'in şeriatına davet etmektir. Böylece sohbetine katılan sâlih kimselerin salâhı artıyor, fâsık kimseler de tevbe ediyorlardı. Zâhirde sâlih ve fâsık kimseye eşit davranırdı ama sâlih kimselerin yeri onun kalbinde ayrıydı.

Hoşgörü şahibi olan Ebü'l-Vefâ, Kalmînâ'da hiç kimsenin yemek vermediği aç olan bir yahudiye en güzel yemekleri hazırlatıp dervişleriyle ona göndermiştir. Gösterdiği bu hoşgörü ve yardımseverliği ile bu yahudi, müslüman olmuştur. Müridlerine karşı da yumuşak davranmış, onlarla azarlayarak konuşmamış ve onların kusurlarını örtmüştür.

Dünya zenginliğine hiçbir zaman önem vermemiştir. Abbâsî Halifesi Kaim-Biemrillâh'ın kendisine Kuşân ve çevresindeki köyleri bağışlamak istediğini bildiren bir mektup göndermesi üzerine mektubu yırtan Ebü'l-Vefâ şu sözleri söylemiştir: "Bilmiş olun ki, fakir bir kimşenin Allah'tan başkaşından bir şey talep etmesi revâ degildir. Allah kıyamet gününe kadar benim zürriyetimi ve şilşilemi kendinden başkaşına muhtaç eylemesin. Bütün âlem onlara muhtaç olsun."

Menakıbnâmede Ebü'l-Vefâ'nın taşavvufî görüşleri hakkında bize ipuçları veren şu sözlerine yer verilmiştir: "Cenâb-ı Allah gaybdır, idrâk olunmaz ve gönül de gaybdır, temlik olunmaz. Gayb gayba ulaşsa, gayb gaybı görür." "Bir kimşenin Hak'la muâmelesi hâlis olsa ve riyâ karışmasa, o kimşe yalan davalardan kurtulur." "Bir kimse vaktini boşa harcarsa câhildir. Vaktini kusur işleyerek geçirse gafildir. Her kim zamanını ihmâl ederse, o âcizdir."

Ebü'l-Vefâ ârifler hakkında şunları söylemiştir: "Allah'ın ârifleri için bir şarap vardır. Ârifler onu içtikleri zaman gayet ferah olurlar. Ferah olunca mest, mest olunca vakitleri hoş, vakitleri hoş olunca gaib olurlar. Gaib olursalar hâzır olurlar, hâzır olursalar nazar ederler. Nazar ederlerse talep ederler, talep ederlerse bulurlar, bulursalar ondan başkasını yitirirler. Yitirenler ulaşırlar ve ulaşanlar muttasıl olup müşâhede edip şu ayeti işitirler: "Rableri onları kendi rahmeti, hoşnutluğu ve cennetleriyle müjdeliyor; onlar için orada kesintisiz nimetler vardır. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Kuşkusuz en büyük ödül Allah katında olandır." Tevbe 21,22)

el-Kevakibü'd Dürriyye isimli eserinde, Eb'ül Vefâ'nın icazetli halifelerinden olan kendisini yıkayıp kefenlemesini vasiyet ettiği ve elbisesini bıraktığı, Adıyy b. Müsâfir'in bazı sözlerine yer verilmiştir: "Kim amel olmadan söz ile yetinirse, Allah ile bağını koparır. Kim bilgi olmadan kulluk ile yetinirse, dinden çıkar. Verâ' olmadan bilgi ile yetinirse, Allah'a karşı üstünlük taşlamaya kalkar."

Ebü'l-Vefâ şünnî-şîî çatışmalarının yaşandığı dönemde, râfızilere halkın meyletmemesi için vaaz vermiş

ve vaazlarında onların âhirette azaba düşeceklerini söylemiştir.

Menâkıbnâmeye göre, Ebü'l Vefa, kendisine sahabenin en faziletlisini soran bir rafızıye ilk başta hulefâ-i râşidîni sırasıyla saymış, daha sonra ağacın altında Hz. Peygambere (sav) bey'at eden altı şahabeyi söylemiş, Cenâb-ı Allah'ın (cc) ve Hz. Peygamber (sav) 'in takdîm ve tafdîl ettiğine itaat etmek gerektiğini bildirmiştir. Ehl-i sünnet görüşünü benimsemiş olan Ebü'l-Vefâ müridlerine Resul'ün (sav) ashabını sevmeyi ve onlara buğz etmemeyi emretmiştir.

T.C. MARMARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEMEL İSLAM BİLİMLER ANABİLİM DALI TASAVVUF BİLİM DALI TÂCÜ'L-ÂRİFİN EBÜ'L-VEFÂ'NIN MENÂKIBI Yüksek Lisans Tezi
AYŞENUR ÖZKUL İstanbul, 2008